

DE PASTOORS VAN RUMST IN DE TIJD DER EERSTE DECENNIA VAN DE GODSDIENSTBEROERTEN.

Pas na onze uitgave over de Pastors, Onderpastors en Kapelrijbeneficianten van Rumst Sint-Pieter (1986) konden we, samen met onze medewerker Werner de Winter, register A 109 over de dekanale visitaties raadplegen (Diocesaan Archief, Antwerpen, Fonds Antverpiensia). Daarin bevinden zich de verslagen van de visitaties van 1562, 1572 - 1573, 1575, 1597, 1603 en 1604.

De visitatie van 1562 gebeurt nog in volle overgangperiode. Het door Filips de Tweede pas opgerichte bisdom Antwerpen bestaat op papier maar de structuur van het oude immense bisdom Kamerijk werkt nog door. Vandaar verwarring.

Als pastoor van Rumst wordt (nog!) vermeld Jochimus BAXEMS. De kapelaan van het Sint-Pietersaltaar, Egidius SMAELEN (niet SINCALS zoals we in 1986 verkeerdelijk opgaven) geeft aanleiding tot grote ergernis in de gemeente omwille van zijn verhouding tot een vrouw die hij er op na houdt. Kapelaan van het Onze-Lieve-Vrouwaltaar is Johannes QUINTAERT (niet QUINTANT) en koster is zekere Johannes Hennaut, een clericus.

Jochimus BAXEMS zal wel Johannes BAEX zijn, die slechts een paar jaren pastoor geweest is in Rumst.

Zijn opvolger, pastoor VOORSPOELS, wordt reeds vermeld in 1561 (zie onze uitgave over de pastors van Rumst Sint-Pieter, blz. 7). In dat jaar was hij trouwens aanwezig bij de aanstelling van Peter Moons als persona van Rumst (Diocesaan Archief, Antwerpen, Fonds der Parochies, Rumst, nr. 8). Kort nadien moet hij naar Niel overgeplaatst zijn want in 1568 wordt Matthijs VOORSPOELS vermeld als pastoor aldaar door J. STOCKMANS en J.T DE RAADT, in Schelle, Lier (rond 1890), blz. 35.

Bij de volgende visitatie in 1572 - 1573 (en ook in 1575) wordt Jacobus HENRICI als pastoor te Rumst vermeld. Die Jakob HENDRICKX van Dessel, Desselensis, kennen we uit onze uitgave over de Pastors van Rumst Sint-Pieter. Hij treedt op als erkend notaris (admissus notarius publicus) te Rumst - de pastoor als notaris was geen unicum, zeker niet in die beroerde tijd, zoals blijkt uit het cijnsboek van de kerk van Rumst dat bewaard wordt te Antwerpen, Diocesaan Archief, Fonds Parochialia, Bundel II, Rumst, niet genummerd.

Onderpastoor is nog steeds de Egidius SMAELEN uit de visitatie van 1562. In 1575 verblijft hij te Heindonk, ultra aquas, over 't water. Was het daar misschien veiliger? Of gold er een andere reden? Dat er in de jaren zestig alleszins rook geweest was zonder vuur, in het geval SMAELEN, valt af te leiden uit een goedenisakt van 15 april 1589 waardoor een zekere Nikolaas van de Venne, weduwnaar van Johanna SMAELEN, dochter van de overleden Heer Egidius SMAELEN, een halve eigendom "naast het Hooghuis" bij het Veer verkoopt, hem

langs Johanna toegekomen (zie Chr. VERSTREPEN, Schepengriffie Vrijheid van Rumst, deel II, 1565 - 1640). Om zijn kerkelijke functie te Rumst uit te oefenen moest Gillis SMAELEN dus telkens overzetten. En dat zal in die beroerde tijden wel niet zo gemakkelijk geweest zijn.

Onder pastoor HENDRICKX werden de pastorij en de muren van het kerkhof hersteld, zo lezen we in het visitatieverslag. Vergeten we niet dat de beeldenstorm van het wonderjaar 1566 nog maar pas achter de rug was. Rumst zal zijn part ook wel gekregen hebben. In hoever? Het valt uit de tekst van de visitaties niet duidelijk af te lezen.

Als koster wordt nog steeds vermeld Johannes Henot.

Het visitatieverslag van 1597 is uiterst slordig opgesteld en nauwelijks leesbaar.

Als pastor van Rumst wordt Johannes DILLEN genoemd, mercenarius, d.w.z. iemand die de herderlijke functie in loondienst verricht, niet aangesteld door het bisdom, gehuurd om zo te zeggen door de gemeente. In een tekst uit 1593 (Stadsarchief Antwerpen, Vreemde Gemeenten, nr. 5, Toestand der Dorpen Markgraafschap 1593, fol. 88, v., onderschrift) getuigt DILLEN dat hij in 1593 "ab hinc quattuor annos apud istos pastor" is, dus pastoor te Rumst vanaf 1589.

De visitor van 1597 vermeldt dat de zeven altaren van de kerk vernield zijn en ontheiligd.

In een brief (Mechelen, februari 1597) die berust in het Rijksarchief te Antwerpen, Oud gemeentearchief Rumst, 119, doet drossaard Balthasar Hoefnagels zijn beklag bij de plaatselijke bestuurders van Rumst over hun pastoor die zijn plichten niet vervult ten overstaan van de Heer van de vrijheid (Constantia Schetz en Coen van Ackeren). Hij is geen haar beter op dit punt als de inwoners van Rumst. Talis populus, talis sacerdos, zulk volk, zulke priester, aldus de verontwaardigde Hoefnagels. Terwijl de pastoor in deze wilde tijden toch een exempel zou moeten geven. "Niettegenstaande dit alles continueert gij Jan DILLEN te houden en te protegeren. Aan hem is niets geestelijks als zijn kleed".

Het eerste parochieregister van Rumst, dat te Beveren-Waas in het Rijksarchief te consulteren is in fotokopie (het origineel is erg gehavend en slordig opgesteld; het behelst de genoteerde dopen, huwelijken en overlijdens van 1590 tot 1608), werd aangelegd door pastoor DILLEN en, naar het handschrift te zien, door hem voortgezet tot 1599. Op folio 4 lezen we (18 mei 1592): "Primus a me Dom.° Joanne Dillen baptizatus est in templo de Rumesta puer Elisabeth de Bruyn. Het eerste kind dat ik doopte in de kerk van Rumst is Elisabeth de Bruyn". Ze was de dochter van Jakob, gehuwd met een Lineke.

Voor deze datum was de kerk dus buiten gebruik, hetzij dat ze verwoest was, hetzij dat ze gebezigd werd als woonplaats voor vluchtelingen, zoals nogal gebeurde.

Uit een schepenakte van 24 december 1590 (R.A.A., Oud Gemeentearchief Rumst, nr. 27, fol. 106, uitgave Chr. VERSTREPEN, De Root, Deel II, 1990, blz. 193) weten we dat 190 carolusgulden, door pastoor Jan Dillen en kerkmeester Peter Truydens ontvangen, zullen gebruikt worden tot herstel van de kerktoren, "die pericliteert (dreigt) van omme te vallen", tot herstel van de kerkmuren en gieten van een nieuwe klok, door Meester Pieter van den Gheyn. Deze kon gebruik maken van de resten van de oude klok, die in de hofgracht van het kasteel van Eekhoven lagen. Hoe en waarom de klok naar Eekhoven overgebracht werd, geeft de tekst van de akte niet aan.

Volgens het visitatieverslag van 1603 blijkt de opvolger van Johannes DILLEN, namelijk Joos NICOLAI VAN AMSTERDAM, op de vlucht. Hij vreesde ontvoerd te worden door de ketters (de Staatsen). Zulke ontvoeringen waren toen in de buitenparochies van het markgraafschap Antwerpen schering en inslag. Door onverwachte raids wisten Staatse benden notabelen in hun macht te krijgen en naar het Noorden over te brengen. De dorpingen moesten dan maar trachten hun pastoor, drossaard of meier vrij te kopen.

In 1603 is een Johannes Peter Westerhoven (Westerhovius) koster. De Kerk- en de H. Geestmeesters van Rumst moeten met die van Reet en Boom afspreken om samen één pastoor te onderhouden. Ze moeten dan maar zorgen voor de nodige fondsen. Bij ontstentenis van een pastoor ter plaatse moet de koster toezien dat de parochianen 's zondags de H. Mis bijwonen en zich onthouden van slafelijk werk.

De parochie is nog een tweehonderd gulden schuldig aan de gevluchte pastoor. Rechtgedingen en ruzies in 't verschiet, zal de visitor in 1604 zuchten, want de parochie kan niet betalen.

In 1586 noteerden we dat Johannes NICOLAI volgens een gegeven uit het doopregister van Rumst in 1602 peter was van het kindje van de smid Jan Oddiert. Zijn handschrift in de parochieregisters gaat terug tot 1600.

In 1604 doet Franciscus DE WIT dienst in Rumst. Hij fungeert tevens als pastoor van Hemiksem en Aartselaar maar die zijn er niet zo bijster gelukkig mee dat hij ook dienst doet te Rumst. Ze moeten hem immers dikwijls missen. Volgens de Historische Schets van Reet, 1961, blz. 17, was hij in 1603 ook pastoor te Reet.

Met de visitatie van 1604 sluiten we aan bij deze van 1605 en volgende jaren. De verslagen van deze visitaties hebben we reeds weergegeven in ons werk De Pastoors, onderpastoors en kapelrijbeneficianten van Rumst Sint-Pieter. De eerste pastoor die we uit de verslagen van 1605 tot het einde van de XVIIIe eeuw leerden kennen was Gregorius BOXIUS. Hij kwam van Rozieren, het huidige Rosières, vroeger behorend tot Overijse. P.J. GOETSCHALCKX schrijft in zijn Album Pastorum Archiepiscopatus Mechiliniensis, t. I, Ekeren (Donk), (1908), blz. 242: "1595: Pastor Gregorius Boxy resignavit curam ad manus patronae circa 1599. Boxy trad af als pastoor van Rozieren rond 1599". In april 1607 treedt hij nog op als peter van een kind Vereycken (zie geboorteregisters van Rumst, uitgegeven door E. VAN REETH). In 1608 moet dan pastoor KNEST gekomen zijn, die voor 1611 ook pastoor was te Reet (Historische Schets van Reet, 1961, blz. 17) en te Boom (B. LAMOT, Hoe Boom groeide, Antwerpen, 1957, blz. 39).

K. SWENDEN

Noot 1. In de Schepenbrieven der Vrijheid van Rumpst, I, 1536 - 1565; II, 1565 - 1640; III Klapper door A. SWITSERS, gepubliceerd door onze medewerker Chr. VERSTREPEN (De Root, Reet, 1990) ontmoeten we een Cornelis BONECROY als pastoor van Rumst in 1553, 1554 en 1556. Een akt van 8 mei 1561 spreekt van Bonecroy als "tijdens zijn leven pastoor van Rumst". Bonecroy moet de opvolger geweest zijn van Johannes BAEX.

Noot 2. In een akt van 3 september (niet april) 1547 uit het Rijksarchief Antwerpen, Oud Gemeentearchief Rumst, nr. 26, folio 162 recto (uitg. Chr. VERSTREPEN, Schepengriffie Vrijheid van Rumpst, deel I, blz. 63) komt een zekere Jan van den Broeck (niet van den Bossche) voor als priester en vicecureyt (d. i. onderpastoor) te Rumst, aan wie een huis in de Bruelstraat verkocht wordt (Vergelijk ook akt 14 februari 1549 op blz. 73).